

(સચિત્ર)

બાળકોનો આનંદ

(“ઈવનીંગ્સ ઓફ દેશ” નામના પુસ્તકપરથી સંપાદન)

(ભાગ પહેલો)

ગુજરાતીમાં લખનાર
ઈચ્છારામ સૂર્યરામ દેશાઈ

આવૃત્તિ ઘોઠી

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં
મણિલાલ ઈચ્છારામ દેશાઈએ જાણી પ્રગટ કરીયું
સાસુન બિસ્મિલ, સર્કલ, ફાટ, મુબઈ.

TO
K. M. CHATFIELD Esq. M. A.
In Warm Appreciation of Kind and Keen
Interest in the Cause of Education
and
MANY NOBLE QUALITIES OF HEAD AND HEART
THIS BOOKLET
IS
RESPECTFULLY
DEDICATED

કે. એમ. ચેટફિલ્ડ એસ્કવાયર,
એમ. એ.

કેળવણીની વૃદ્ધિ માટે તેઓ પૂરું પ્રેમથી
કાર્ય કરે છે

અને

જે મહાશયવૃત્તિએ તેઓના હૃદયમાં વાસ કરીધો છે

તેના સ્મરણમાં

આ લઘુ ગ્રંથ

પ્રેમપૂર્વક

અર્પણ કર્યો છે.

પ્રસ્તાવના

વિદ્યાના વધારા સાથે જાગૃતતા જાનમાં વધારો કરી દેવાય તેવા પ્રયોગો ખોટા ગૂઝરાતી ભાષામાં એટલી જલ્દી નથી આવડે, છંદપત્રો, ગ્રામીણોની નીતિમંથ જાદિ અંધેશનાં જાણીતુ અને પંચોપાખ્યાન તથા દ્વિતોપદેશાદિ સંસ્કૃતના જાણીતર પ્રયોગો જાગૃતને મારે છે, પરંતુ અમર જાગૃતને મારે એટલા જગ્યામાં ને જોવા મળે છે, તેને સવાઈ પછડેગી ભાષામાં ખાસ કરી ગૂઝરાતી ભાષામાં નથી. આ ખોટા પુસ્તકોની અવલોકના પાડી દેશો નહિ.

અમેલમા 'ઈન્ડિયન હોમ' (Indian Home) નામે જાગૃતતા જાનમાં વધારો કરવા નીતિ, અવલોકાર, દેશ પરોચન જાન આપનાર ગુરુ મથ ઉ. આ મથનું અનુકરણ કરવાની જલામજી, કેળવણીખાત. સાથે સંતપ પરાવનાર કેટલાક એટીએ નજીથી ચલાવી તેમની ભરખ પર્ણ કરવા આ મથ તેવા પ્રયોગે એમા ગૂઝરાતી જાગૃતને ઉપયોગી થઈ પડે તેવા પાંડાનું વાચન આજ નમ અને સવાઈ જાગૃતમાં અનુકરણ કરવામાં આવ્યું છે. અમેલ મથમાં જે જે પાડ ગૂઝરાતીઓની છુદડીને અનુસાર નહિ જણાય તે તેમજ જે પાંડાનું અનુકરણ કે જાણીતર સંગ્રહી ના દોષની રાચના મળામાં અથવા અન્ય પ્રયોગમાં નહિ જણાય તે પાડો એ ઊંડી દીવા છે. તેમજ વાર્તિકકથાના પા' પણ નહિ દીવા છે એ કેળવણીખાત પ્રતિષ્ઠા અ મથને કા. ઉપયોગી કરવામાં આવશે નો, વાર્તિકકથાનાં એક જુદો સંગ્રહ મથ જ નવાની મળ્યા છે, તે આ જ વેળાંખા પર્ણ કરીશ.

હતો. તેમાં વચ્ચેવચ્ચ એક ગોળ ટેબલ ને આસપાસ પાંચ છ ખુરસીઓ ગોઠવેલી હતી. બાળુએ બે પુસ્તકના મેચ હતા, તેના પર ઢેઢલાક સંસ્કૃત, ગૂજરાતી, મરાઠી તથા હિંદી ભાષામાં લખાયેલા મુંઝર ગ્રંથો, સારી વચનાથી ગોઠવેલા હતા, જે જોતાં જ એ બાઈના જ્ઞાન અને બુદ્ધિચાતુર્યને માટે સાનદાયક વર્તે ઉપજતું હતું.

તા. સ્વદેશી કુટુંબ મેં હું તેને એ પુત્ર ને ત્રણ પુત્રીઓ હતી. તેને ને દેશ ને દીકરીઓને ઘેર પાત્રુ ચારો પાસે ન હોતે. આ તથા બાળકો મોટી માની પાસે જ રહેતા હતા, ને તા. સ્વદેશી નેએને શાળાના શિક્ષક ઉપના. વ્યવહાર નુ પત્ર ગ્રંથ હતા આ પત્રી હતી, અને તેને લોકે આ તથા બાળકોના જ્ઞાન આખા ગામના યત્નાં હતાં.

ઉંદરના બચ્ચાંની વાતો •

એક શ્રીમંત શેડિયાના ઘરમાં એક કોઠાર હતો. તેમાં ખાંડ, સાકર, ગોળ, બદામ, પસ્તાં, બરફી વગેરે મિઠાઈના સર્વે પદાર્થો બરી રાખવામાં આવતા હતા. એ કોઠારમાં એક ઉંદરડીનું બચ્ચું રહેતું હતું. તે આ મેવ મિઠાઈમાંથી બરફી, પતાસાં, મુરખો વગેરે રાજ ખાતું ને પોતાને મહાભાગ્યશાળી માનતું હતું. ઘરનાં માણસો

જોજન કરવા બેસતાં ત્યારે તે ઘણી વાર બહાર નિકળી પાટલા નીચે બસતું, અં

ધાણીની પાસે પડેલા ચોખાના દાણા ને રાટલીના કટકો ચડપ ચડપ ખાઈ જતું. પણ તેને કોઈ પકડતું નહીં. આ પ્રમાણે આ ઉંદરનું બચ્ચું બહુ સુખી હતું, પણ બિલાડીની તેને ઘણી પાસતી રહેતી હતી. બિલાડીને ખાંડ ખાંડ શબ્દ સાંભળતાં જ તે કોઠારની પાછળ, ફરેકાળની વક્ર સમાં કે દાણાનાં માટલામાં બસાઈ જતું, ને તે વેળા તે ચરચર મુજતું હતું.

એક દિવસ આ બચ્ચું પોતાની મા પાસે ખુશીથી ગેલ કરતું ગયું, અને બોલ્યું, “મા, મા, આ કુટુંબના માણસો ઘણાં બધાં ને સારાં છે. જો, પેલા કોઠારમાં તેઓએ મારે માટે એક સુંદર ઘર તૈયાર કરીને મૂક્યું છે ને તેમાં ખાવાનું પણ મૂક્યું છે. એ ઘર મારાથી રહી

સારી રીતે મઝા મારી, પણ પછી તે એટલો અટુલો પડ્યાથી કંટાળ્યો, ને પોતાના જૂના મિત્રોને શોધવા નિકળ્યો. પણ આ વેળા તેને પેલી ઘંટડી દુઃખદ થઈ પડી. તેને જોતાં જ ઉદરે નાચવા લાગ્યા. તેની પાસે કંઈ ઉભું રહે નહોતું. પેલી ઘંટડી તેને ઘણી અકારી લાગી, ને તે કાકરાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ બ્યર્થ ગયો. ઘંટડી નિકળી બચ, તેટલા માટે તેણે પોતાના આગલાં પંઝાવડે તે ખેંચી, પણ એથી તો ઉલટું તેનું મનું સોહોરાયું ને પીડા વધી. કંઈ ઉદર તેની ઘંટડી ફરડીને તેને છટો ફરે તેવા વિચારથી તે સઘળે ક્યો, પણ તેની બચાનક ને નવી આશ્વત્થી કંઈ તેની મદદે આવ્યું નહીં. આ પ્રમાણે નિરાશ થયેલો તે એક આરણમાંથી ધીજા આરણમાં જતો હતો, તેટલામાં એક બિલાડીએ તેને પકડીને મારી નાંખ્યો.

આ વાતોનો સાર એટલો જ છે, જે કંઈ પ્રાણી પોતાના મિત્રોને બધ ઉપબંધે એવી જાતી સ્થિતિએ પડ્યો છે, તેને પોતાના જાતબાઈના સમાગમનું મુખ મળતું નથી. તે જાણે પ્રાણીઓથી વિદાયલો છતાં એકાંતવાસ બોગવે છે. તે સૌથી અળગો રહે છે ને સૌ તેને દૂર દરે છે. બધ અને પ્રીતિ એક સ્થાને વસતાં નથી.

ઉપયોગી પ્રાણીઓ

એક સમયે એક ખેતરમાં વસતાં પશુઓ વચ્ચે વાહવિવાહ ચાલ્યો કે, આપણામાં મેં કોણ? ચોટા, બળદ, ગાય, પેટું ને કુતરાએ પોતપોતાના વિચાર દર્શાવ્યા પછી ડુક્કરનો વારો આવ્યો. ડુક્કર તો તમે સૌએ જીવું દયો. આ પાસેના પાતાના ચિત્રમાં એ સઘળાં

“યો યોગી યો યો લાગ્યો, મહિમાલભ્યો પુર-
 પાદ્મને પહેરી યો યોગીની લેવારી કરી, તેટલામાં
 જાણું મને રૂપ, જને રૂપની આડીમાં જેની ચાંદી વરદ
 દેખા જવાનો વિચાર થયો, યો યોગી યો યો પાછો લઈ
 જઈ રૂપની આડી નેહા મયો, પણ એટલામાં વળી
 વિચાર ભરતોયો ને કુવશને લઈ જેવરીમાં દેખા જવાનું
 તેને મન થયું, રૂપની આડીને પણ પાછી વાળી.”

“આખી જેવરીમાં આલતી જવાનું મન તો થયું મને,
 પણ એ મિનિટમાં તે વિચાર પણ તેણે માંડી જાયો,
 ને આમાં જેની નિજી રમવાનો વિચાર ઊપો, એ પણ
 જાણ રખો ન રખો, તેટલામાં તેમાંથી પણ મન ઊઠ્યું,
 ને પાનાં ફાળે મૂકી દીધાં, તેટલામાં તેના ચિહ્નકે કહ્યું,
 “કેમ આઈ, આજ ફર થયું વાંચ્યો?” મહિલાલે કહ્યું,
 “આ આટે નહીં? મને કેઈ પણ જાવનો કંટાળો નથી
 તો, આલો મું વાંચીયો?” ચિહ્નકે કહ્યું, “ભંડૂર નીવ-
 ચતકમાંના કેટલાક મોઢે, વાંચવાના બાકી છે, તે આને
 પુરા કરીયો તો દીક.” મહિલાલે કહ્યું, “હા, એ દીક
 છે.” પણ હજુજર વિચાર કરીને તે જિણ્યો, “હવે
 દાસ વાંચીયો તો કેમ? નહીંજર મૂંઝાણા બતાવો.”
 ચિહ્નકે કહ્યું, “જેવી આપની મરણ, આ બોલો તો ત્રેજ
 પર તપાસ જ છે.”

પછી નગરદેહના પુત્ર પુત્રીના બેઝાર વરદ નગર
 કરી બેઠા મહિલાલે જે પણ આલો બોળાના દેખ્યા,
 ચિહ્નક પુત્રીના બેઝો લમજવનો હતો ને મહિલાઈ
 આંખમાં દતો, પણ મનમાં ચટપટી થવા કરતી હતી કે
 કપાઈ આ પુરુ થાય પાચ મિનિટમાં તો તે બેઠ્યો,

તે જતાં જતાં બોલ્યો, “એા નિમકદરામ પ્રાણી ! જા, જા, મેં તને માયા ને મમતાથી આટલો સમય પાળ્યું, તે આવી રીતે મને તજવા જ માટે કે ? રખડતું તે રખડતું. ગમે તે કરે, પણ જાતિસ્વભાવ કદી પણ જાય નહીં !”

આટલું બોલી તે પોતાના ખેતરમાં આવ્યો. તેના પિતાએ તે વાત જાણી તેને શિખામણ દીધી કે, “બાળો ! રખડતાં રઝળતાં પ્રાણીએ તરફ મમતા બતાવે તેમાં ખેડું નથી, પણ તેઓએ તેના જાતિગુણ જાણવાની ખૂબ સંભાળ લેવી જોઈએ. જે પ્રાણીએ નિમકદરામ છે, તેમને ગમે તેટલાં લાડ લડાવે તોપણ તેઓ અંતે તેવાં જ રહેશે.”

ઉડવા તરવા વિષે

એક સવારના સમયે તેના પિતા ગંગાદાસ સાથે વાડીમાં ફરતો હતો. નિર્મળ આકાશમાં કબૂતરો ઉડતાં દેતાં તે બેઠો. તેણે પોતાના પિતાને કહ્યું, “બાપાજી, આ કબૂતરો જેમ ઝડપથી ઉડે આકાશમાં ઉડે છે, તેમ જાણ બાળી ઉડતું હોય તો કેવી મજા પડે ?” ગંગાદાસે કહ્યું, “હું ધારું છું કે, કબૂતરોને ઉડવામાં મજા પડતી હશે, પણ આપણી ગમ્મતો જુદા પ્રકારની જ છે. આપણી સંજ્ઞા ઉપગંતની ગમ્મતોની હજી રાખવી, એ મૂખર્થ છે.” સમયે પૂછ્યું, “તું માણસ ઉડવા શિખી શકે નહીં ?” ગંગાદાસે ઉત્તર આપ્યો, “ના, તેમ નહીં કરી શકે. ઉડવા માટે જે અવયવોની જરૂર છે, તે અવયવો માણસને ઈશ્વરે આપ્યા નથી.” સમયે બોલ્યો, “પણ દુત્તર ઠગથી પાંખો બનાવી શકાય નહીં ?” ગંગાદાસે જણાવ્યું, “ઠગાય બનાવી તો શકાય, પણ તેને વાપરવાની

પૂછ્યું, “પાત્રી, તેને તુમનાં આવડ્યું કે?” ઝંઝારાને કહ્યું, “હા મહી જમીનપર તરવાં તેા મહુ ચાકુ આવડ્યું, પણ પાત્રીમાં ને: ફલીબાર નહીં, પાણીમાં તરવાની તેની દિમ-લજ શાલી નહીં.” ડામદાસે પૂછ્યું, “પણ, બાપા, તુમમાં બાંધીને તરીએ તેા કેમ?” ઝંઝારાને જણાવ્યું, “શિખા-લને મારે નેા તે ઠીક છે, પણ તુમમાં વમર તરવાં શિખયેા દોષ નેા ચાકુ. માથુમે પાતામાં જે શક્તિ દોષ તે પરજ આપર રાખતાં શિખવું જોઈયે; અને એ વાત તરવામાં જ નહીં, પણ કારે વાતમાં ક્યાનમાં રાખવી જોઈએ, તુમકુ જે બા.કુ તેકુ પાત્રી જાય છે તેા છવનું જોખમ ધાય છે. વળી આરમાન પાત્રીમાં પછા ન્યાં તુમકુ ક્યાં હેવા જશે? મારે પાતાની શક્તિપર આધાર રાખી જે તરવા શિખે છે તે ખરા હોશિયાર ગણાય છે.”

માર્ટિન

આપણા દેશમાં જેવાં કપૂતર, પેાપટ, મેના, ચડ્ડા, ઠાપલ, વગેરે પંખીએા દોષ છે તેવાં ગુરોપખડમા માર્ટિન નામનાં ચણિયા ધાય છે. તે આપણી ચકલીની જતના દોષ છે. તે ચકલીએાની પેઠે ધરનાં છત્ત નીચે માળા બાંધી રહે છે. જીનપર કાદવના હોંદા વળગાડેલા દોષ તેજ આ માળા દેખાય છે તેમા પક્ષીએાને જ આવ કસવા મારે એક નાનું કાણું દોષ છે, જે બારણાનુ ક.મ સારે છે. એ માર્ટિન પંખીએા વિષે દેશવક્તાલ નામના એક છે.કરાએ, એક પ્રથમા પીડુંક વૃનાંવ વામ્બું, તેપરથી તેણે પાતાના બાપને પૂછ્યું કે, “બાપ.છ, માર્ટિન ચણિયાં વિષે તમે કંઈ જાણેા છા? જાણતા હો નેા મને કહો.”

છે. તેઓ પોતાનાં બચ્ચાંની ઘણી સંભાળ લે છે, તેની એક વાત ઘણી બાબતો જાણે છે. એક માર્ટિનના જોડાએ એક દેવડીપર માથો લાંબો એવું બચ્ચું કે પાંખ આવ્યા પહેલાં તેમનું એક બચ્ચું બહાર નિકળવા જતાં જમીનપર પડી મરણ પામ્યું. આ જોઈ તે જોડાએ પરાણના મજબૂત કટકાઓ વિઢી લાવી, મટોડીમાં ઘેંચી, માળાની આસપાસ કઠેરા બનાવ્યો, કે જેથી દોઈ બીજું બચ્ચું બહાર નિકળતું અટકે.”

આ સાંભળીને કેશવલાલે બોલ્યો, “અટોહો! તેઓએ કેવું હડાપણ વાપર્યું!”

તેના પિતાએ કહ્યું, “ખરેખર, ઘણું હડાપણ વાપર્યું, હું તને તેના હડાપણની અને પોતાના જીવભાઈને મદદ કરવાની ટેવની બીજી વાત કહું છું. એક વેળાએ એક માર્ટિન જાવાનું ચોધવાને બહાર ગયું. એ લાગ જોઈને એક કામડો તેના માળામાં બરાઈ બેઠો. ત્યારે તે માર્ટિન પાછું આવ્યું ત્યારે, પેલા કામડાએ તેને ચાંચ મારી દાંડી કાઢ્યું. તે માર્ટિન એ કામડાની લુચ્ચાઈથી ઘણું ગુસ્સે થયું. પણ પોતાના બગથી તેને દાંડી કાઢવાને અસમર્થ હતું, તેથી પોતાના જીવિજાઓને તેડવા ઉડી ગયું. પોતાની બાપામાં પોતાના જીવજાઈઓને સઘળી દડીકત સમજાવી, એટલે સૌ એકઠા થયા પછી સઘળાં માર્ટિને પોતાની ચાંચમાં કાઢવ લીધા, અને તે માળા આગળ આવી, તે કાઢવપરે તેનું બારણું પૂરી નાંખ્યું. એથી પેલો લુચ્ચા કામડો હવા અને ખોરાક વગર મરણ પામ્યો.”

કેશવલાલે કહ્યું, “એ તેને જોગ્ય શિક્ષા થઈ.”

આવો વિચાર કરો કરો તે આવ્યો જાય છે, અને
આજનો જીમહ રોડનું ખેતર આવ્યું. તેમાંના આંખાપર
કેરીની સામે જુદી રીતે હતી તે જોઈ રૂપરો મોહ્યો,
“વાહા દેવી મનની કેરીઓ છે. અહાલ મેં મળે તે ખારા
કામદો ઘણા ખુશ થાય. પણ મેં પાકી મલા તેના પછીની
રજા વિના લેવાય કેમ?” આ તેનું મોહ્યું ખેતરના
રખેરામે આંખનું, ને તેથી તેણે રૂપલાને કહ્યું, “અહ્યા
રૂપલા, તારે જોઈએ તેટલાં દુગ્ધ તોડી લે, રોડનું તું કામ-
કોજ કરે છે,

તેથી તું રોડને
કહીશ.” એમ
કહી રખેરાખ
આજ્યો મયો.

રૂપલાએ
આવાની ટોપલી
જમીનપર મૂકી
ને ખુદી મટો
મટો જાડપર

ચડવા લાગ્યો. અપેક્ષા કરી નીચ નજર કરે છે તો એક
કુવરાને તેની ટોપલીમાથી દહીવરા ને પૂરી ખાતો જોયો.
તે જડપથી કુવરા લાગ્યો, પણ તેટલામાં તો કુવરા દહી-
વરાં ને પૂરીનું પડીકું મહોમાં ઘાલીને નાઠો. રૂપલાએ તે
ટગર ટગર જોયાં જ કહ્યું. તેને વિચાર આવ્યો કે, અડધું
મૂકી આખું લેવા જનારનું અરધું પણ લાપ છે, તેવું આજે
જન્યું. દવે સાંજ પડી ગઈ હતી, ને જાડપર ચડવું
મુશ્કેલ હતું તેથી, કેરી લેવાને વિચાર માંડી વાળ્યો, ને

ખાદીમાં પરી કરા ને મળા, ખાદીમાં ફરી જાયો, ને રેવણી
અદલ મારી તેમજ જાણે છે ને રેવણી જાણે મળાથી તેજી
કેલિયા કેરીનું અપરું અપરું ખાદીમાં પરી જાયુ હતું
મળા અદલારું કાલક અપરું હતું તે અપરું ને કાલકો,
અદલે જાણે તે અપરું અદલ ને કાલક અપરું રેવણી અપરું
પરી? પણ હોં, શિવા મદી કાલે કાલે ને અપરું
રેવણી ને ખાદીનું હતું ને અપરું ને અપરું અપરું
અપરું ને રેવણી અપરું ને રેવણી અપરું? કાલે રેવણી
અપરું અપરું પરી મદી મળા ને? મળાથી અપરું અપરું
અપરું અપરું અપરું ને અપરું અપરું, અપરું અપરું
અપરું અપરું, તે પાતળા મા તરુ અપરું અપરું

અપુરો પટો પ્રવેશ ૪૪૫૫

એક દિવસ મળા નામે એક વિદ્યાર્થી પોત ના વિદ્યાર્થી
ને દુસ્તાને નિહાળે તેજી એક કેરીમાંથી અપરું અપરું,
તેમમાં ને અપરું નાના કુરુરીયા તેજીમાં પાતળા અપરું
રેવણી અપરું, અપરું એકલા અપરું અપરું અપરું, અપરું
અપરું અપરું અપરું રેવણી અપરું વારે વારે અપરું અપરું
ને અપરું અપરું એ કુરુરીયા નાલી અપરું પપ્પ તે
અપરું અપરું, તેજી અપરું પપ્પ અપરું અપરું અપરું
અપરું અપરું તેજી, અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું
અપરું, પપ્પ કુરુરીયા અપરું અપરું

આ અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું
અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું
અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું
અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું
અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું અપરું

પર પૂછે વિશ્વાસ ન દોવાથી, તેમને તેમને કોઈ હાથ
 દર્શાવે જોવી થીત રહે છે, અને તેથી જોઈવાની તકરૂરી
 થાતી જેતું તેમને લાગે છે, તેમને દર્શાવવાને તેમની
 મામા ઘરાતું દેવા પાડે છે. પરંતુ જે પ્રત્યક્ષીમા પોતાનું
 વસ્તુ દર્શાવી દાખાડે, તેમને થીતરૂપ તકરૂરી થાતી
 રહેતી નથી, તે તેથી તેમને શાન્તકર્મિ કહે છે. આ
 પ્રકારે મહામામા પદ્મ તું બેઠા મમલક દલદા અને
 કાલમ માણસ, વહેમી, વીરિયા નબળાના બન ક્યંકલ
 પેટાં દોષ છે તેમજ શુદ્ધમાત્ર અને મામા મનુષ્યોથી
 બીરિ છે, અને તેમની મામા ગુનવાળુ મરી મૂકે છે. આપ
 મામા મરેવડ છે કે, 'મમલક ગુનમ ગિત' વગર જેને
 વીરિય છતા, મામાને દર્શાવવાન મને દલદા બની છે
 પાતુ પદ્મ દેવક પાડે છે. પરંતુ જેમકે મામામા મુલકી
 અને મદાત્ર પુરખે છે તેમ તે દર્શાવ અને શુદ્ધીત
 રહે છે તેમજ કાલમ કલ નથી ન મમલક તમલક
 બધ હોતે નથી તેમજ તમલક પર કા દુમલક નથી
 તેમજ પદ્મ દર્શાવ કમલક નથી તેમજ કાલમ કાલમ
 બાંધે છે કે આ તમલક પદ્મ નથી નથી, નથી
 બાંધે હવ ન દર્શાવવા ન

જુદા જુદા ધર્મો વિષે ચર્ચા

જે તમલક નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી
 નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી
 દર્શાવે નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી
 નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી
 નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી
 નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી

કામને જાણી, કામ નિષા રહાની નીક નીકાં ચણા
 જે છે, જે છે નવના પ્રજામાં છે, જે નર મહાસાગરમાં
 જે છે, જે છે આજીવને તે છે, જે છે મોટા વદનમાં
 જે છે, જે છે જાણી જાણી જે છે નર જાણી જે છે
 જે છે, જે છે મુલકમાં ચણા જે છે, જે છે મુલકમાં
 જે છે, જે છે મુલકમાં જે છે, જે છે મુલકમાં
 જે છે, જે છે મુલકમાં જે છે, જે છે મુલકમાં

બચવરૂપા અને અભયદત્તયા

(विद्यया विमुक्तयेति वाच्यं)

કલ્પા નાથાની કૈંક સુરસીક અનંત દોષિયાર કોઠરી
 દલી તે ઘણી બિહરકાર વદલી દલી આખો દહાડો તેનું
 વિશ્વ રમવામાં સુધાવતુ રહેતું હતું. તે પાવાની અથળી
 થીને અપાયા પંચજીવરજ પડી રહેવા દેલી. ત્યારે તાર,
 તે થીને કિહરી કાચા બેસતી ત્યારે ઘણી વાર લાગતી
 એ તે કામ કરવા ખેંચે નાં અથળા, સામાનનું કેમણું નહીં
 મીઠવાનો કહિયાં અઠ રેકાંજ હોય, ના દડી ખીંચે કેમણું
 હોય, અનંત કેમણું પાંચ જ કેમણું આપણે રમ્યાં હોય
 વળી કાણ અપાયા હોય, તે કન બે, અસામા જ પડેતું
 હોય હાજર, ખેંચે ત્યાં કાંઈ નુ હોય તે બહિષામાં
 સાદીના વાપા, ન સાદો હોય ના કલમનું કેમણું નહીં.
 વાચક, ખેંચે તે એ પડીજાનું કેમણું નહીં હાથકા અપાયા
 હોય તો અપાયા હોય, આપ તે ખૂંચાયાં બેસતી હોય
 તે, હેખાવળી કદે કેમણી રાંતે તેની અંધે ખીંચે અપાયાની
 દલી. વારાની મા રેજ તેને અમળાંયે તે અમળાંયે, પાણું

અન્યની સલાહથી જે કોઈ દેવે અતિ કષ્ટ પાતું તે કષ્ટમાંથી બચી,
અન્ય પ્રધાન, તા પ્રધાનના ભેગ આપણે કાઢીએ, એ કષ્ટને
જેને સલાહથી દેશે ન ત્યાં તે દિગ્માળ બહુતા આપણું
દુનું, મિત્રને સલાહ આપણે આપણે કાઢી કાઢીએ, એ કષ્ટના
પહેલાં કષ્ટને દિગ્માળ નેપાર કર્યો

પ્રતિ દિગ્માળ પાડી આપણે કષ્ટ નેપાર કર્યો, એ કષ્ટને
પાડી આપણે કષ્ટ નેપાર કર્યો, એ કષ્ટને દિગ્માળ કાઢીએ, એ કષ્ટને
દેવે આપણે પાડી દેવે નેપાર કર્યો, એ કષ્ટને
દેવે, જે કષ્ટના આપણે નેપાર કર્યો, એ કષ્ટના કષ્ટના,
આ કષ્ટના આપણે, એ કષ્ટના

ત્યાંજે આ કષ્ટના પ્રધાન નેપાર કર્યો, એ કષ્ટને
કષ્ટને નેપાર ને કષ્ટ કર્યો, એ કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
દેવે કષ્ટને કષ્ટના આપણે કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
આપણે કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને

અન્યના આ કષ્ટને અન્યના કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને ને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને, અન્યના
અન્યના કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને

ત્યાંજે આ કષ્ટના પ્રધાન નેપાર કર્યો, એ કષ્ટને
કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને કષ્ટને

મહેન્દ્ર—એ શુભળા લાડી બદખા દેખતો તિલક ઓળખી
કેમ કિંમતીભાવ ?

બાલુ—તેનો જુદા જુદા જાણા નથી દેખાડ

મહેન્દ્ર—પણ મેં તો કોઈકે દરબારે તો બદખા દેખા
છે કે, જા.પ કઈ ને લાડો કયો ને જામણ મોકાયા, પણ તેમ
કોણની સામાય કે નહીં ?

બાલુ—હા જાહેન

મહેન્દ્ર—જાને દેખી છે કે દેખા, તે કોણની સામાય કે નહીં ?

બાલુ—હા, પણી સહેલાઈથી, કેમકે પે છે, જુવતો છે

મહેન્દ્ર—જરાબ. દુવે દેડ, દરેક જુવતી સાચ
મુ કહેવાય ?

બાલુ—પાર મુ છે, દરેક જુવતી સાચ તે માણી
તરી ચકાસ

મહેન્દ્ર—હા, પણ ત્યારે પોંટો ને દેખીમા સરખા
પણ રુ છે ?

[illegible]
$$L_{\mathbb{R}}(C) = \mathbb{R}^2 \quad \text{with} \quad \langle u, v \rangle = \frac{1}{2} (u_1 v_1 + u_2 v_2)$$
[illegible][illegible]

મહેલ - જા હાંઈ ત્યાજ્યા નથી, પણ વર્ણન છે
માત્ર—ત્યાજ્યા ને વર્ણનમાં છે દેર ?

મહેલ—વર્ણનથી જાણુ તમે કેઈ સ્ત્રીજ આપદુષ્ક
લેતા છે તેમ જાણે છે, પણ ત્યાજ્યા તો માત્રી કે
પરધેના સુણં અને વિશેષ શિદ્ધ જાણુને મે, લેખી
હીને તે પરધે કે માત્રીને, તમે બીજા કેઈમાંથી જાણુ
હીથી જાણી કાઢે. પરધેન વર્મ પડવામાં ત્યાજ્યા,
પાલી દપરોગી છે ધાણુ, કવિઆએ અનેક પણ પછીના
વર્ણન આપ્યા છે, પણ ત્યાજ્યા નહીં હેવાથી, તમે
આ દુનિયામાં દુગા કે નહીં, તે શક જાણુ પરધે પણ છે
માત્ર - પર સાહેબ, મને તે વર્ણન જાણુ ગમે છે

મહેલ—તેમ નજાઈ નથી, પણ જાણુ નજરથી
વિચાર જાણુ અને તેને સારી રીતે નમજાવતા હિખણુ
એ ધાણુ જાણુ નું છે વિશે રૂ છે, તે જ પ્રાપ્તવાને મ
જાણે આ ત્યાજ્યા અર્થ નથી પણ વિચાર કાવાની
રેવ હેતુ ધાણુ, તે માટે મ આપદુષ્ક સમજાણુ છે

ધાસ

નરો જાણુ હાંજાન મોં જાણુને પેવાન નિશાં તથા
જાણુવને પૂ જાણુ ન જાણુવન આ જાણી પેલી
કે રૂ શુ જાણુ છે ?

જાણુવન એ તે જાણુ છે, સાહેબ, જાણુને તેમ
પેલ, કે જાણુ આજ છે ત

દુનિયાસ - પણ જાણુ જાણુ છે, જાણુ તે જાણુ મ
જાણી આપણુ જે જાણુવન છે, એ જાણુ તેને તે જાણુ
સારા નહીં જાણુ.

જગજીવન અને તેની શક્તિ ખીલે નિશાનિયો દનો
તે જલે દોડવા ને ક્યારે હોડ હજેડી તણ જાખ્યા પછી
ખેડેનાં જલે તે હોડ દાગમા પડેડી પૂછ્યું, " આ મુજિયા
કેવાં છે, તે તમે જાણો કે ? "

જમ—હાજી, તે દિગ્ગાવાળા છે.

દુરિય—સમજાવો કે આ મુજિયુ દિગ્ગાના જુમ્હાનું
જનેદું છે. દરે તેનાં સાઠો જુમ્હા ને જનાજના મોડ
જેવો પેકજા અને ગાથાગાથાં છે, તેમ જ પાના
(મોડનાં તે પાનડ ને જાડવા તે પાદડ) પાડે જાળી,
સાંડી અને જાળીવાળી છે એના કજ્જલો તપાસજો તે
જાણી છે, તે પડે જુવાડના જેવા જાડ ને ખીંચાખીચ
કરેલાં છે. એ કજ્જલોમા જાવજાવો પદાર્થ, જેને દૂલ
દે છે, તે દૂલના બેકેકે દાંડો બધાય છે. આ પાસમા
તેવા દાંડા નથી, કેમકે જના કજ્જલો પાવળા છે. વડે
પડેનાં કજ્જલો તે જાવ દોડે ?

જમ—હાજી, જાણ્યો.

દુરિય—જે દરે તમે જાણે તે જાણ્યો છે, દરેક
દોડો છે. એ જાણવા જેવા છે આ દાંડા બધાના
જાણે દૂલ જાવ તે કડે દાંડા નામે-લી દોડવા નથી,
પડે વા-જેવા ના, જેવા દોડ છે. તેને નામે જાણે
દોડાં છે. એ જાણે એ જાણવા દાંડા કાંડાં એમ જ
જાણે.

જમ—હાજી, એમરી જાણ્યો મુ?

દુરિય—કજ્જલો નામે જે જુમ્હા દોડાય છે, તેને
એમરી નામે જાણવા દાંડા એમરી નામે છે
કેમકે છે એની એમરી જાણી દોડાય છે, તેવા જાણે તે

પાલીકે પૂછ્યું, "શિવજી સીંચ કાચી જાણના
મજૂરીમાં મળી કામ કરી?"

આમે કહ્યું, "હા, જે સ્ત્રી પાછીમાં ક્રિમીઓ છે, તે સ્ત્રીઓમાં પિત્તબદ્ધી નથી. અને જે નેત્રોમાં પિત્તો છે, તે પાછીમાં ક્રિમીઓ નથી. આ તફાવત ધણી જાણના દુકાને-જેવા કે સ્ત્રીવશ વેદિ-નું મૂળ છે. નેત્રોમાં ક્રિમીઓ હોવાનું પાછીની જગ્યા થતી નથી, તેમ જ બુદ્ધિના પાછીની જગ્યાએ રાગાત નેત્રોમાં પે વાઈ જતું નથી."

મોની બાલી, મોંઘા દિવસ ને ગુરુત્વ પાણી ગળાવ્યા
મુખ, તાર ને મુક દને મુક દા ને મુક દા મુક દા
કે મીઠાના પાણીને એ-ક થાય કે ના ?

[illegible]

4410. 4411. 4412. 4413. 4414. 4415. 4416. 4417. 4418. 4419. 4420. 4421. 4422. 4423. 4424. 4425. 4426. 4427. 4428. 4429. 4430. 4431. 4432. 4433. 4434. 4435. 4436. 4437. 4438. 4439. 4440. 4441. 4442. 4443. 4444. 4445. 4446. 4447. 4448. 4449. 4450. 4451. 4452. 4453. 4454. 4455. 4456. 4457. 4458. 4459. 4460. 4461. 4462. 4463. 4464. 4465. 4466. 4467. 4468. 4469. 4470. 4471. 4472. 4473. 4474. 4475. 4476. 4477. 4478. 4479. 4480. 4481. 4482. 4483. 4484. 4485. 4486. 4487. 4488. 4489. 4490. 4491. 4492. 4493. 4494. 4495. 4496. 4497. 4498. 4499. 4500. 4501. 4502. 4503. 4504. 4505. 4506. 4507. 4508. 4509. 4510. 4511. 4512. 4513. 4514. 4515. 4516. 4517. 4518. 4519. 4520. 4521. 4522. 4523. 4524. 4525. 4526. 4527. 4528. 4529. 4530. 4531. 4532. 4533. 4534. 4535. 4536. 4537. 4538. 4539. 4540. 4541. 4542. 4543. 4544. 4545. 4546. 4547. 4548. 4549. 4550. 4551. 4552. 4553. 4554. 4555. 4556. 4557. 4558. 4559. 4560. 4561. 4562. 4563. 4564. 4565. 4566. 4567. 4568. 4569. 4570. 4571. 4572. 4573. 4574. 4575. 4576. 4577. 4578. 4579. 4580. 4581. 4582. 4583. 4584. 4585. 4586. 4587. 4588. 4589. 4590. 4591. 4592. 4593. 4594. 4595. 4596. 4597. 4598. 4599. 4600. 4601. 4602. 4603. 4604. 4605. 4606. 4607. 4608. 4609. 4610. 4611. 4612. 4613. 4614. 4615. 4616. 4617. 4618. 4619. 4620. 4621. 4622. 4623. 4624. 4625. 4626. 4627. 4628. 4629. 4630. 4631. 4632. 4633. 4634. 4635. 4636. 4637. 4638. 4639. 4640. 4641. 4642. 4643. 4644. 4645. 4646. 4647. 4648. 4649. 4650. 4651. 4652. 4653. 4654. 4655. 4656. 4657. 4658. 4659. 4660. 4661. 4662. 4663. 4664. 4665. 4666. 4667. 4668. 4669. 4670. 4671. 4672. 4673. 4674. 4675. 4676. 4677. 4678. 4679. 4680. 4681. 4682. 4683. 4684. 4685. 4686. 4687. 4688. 4689. 4690. 4691. 4692. 4693. 4694. 4695. 4696. 4697. 4698. 4699. 4700. 4701. 4702. 4703. 4704. 4705. 4706. 4707. 4708. 4709. 4710. 4711. 4712. 4713. 4714. 4715. 4716. 4717. 4718. 4719. 4720. 4721. 4722. 4723. 4724. 4725. 4726. 4727. 4728. 4729. 4730. 4731. 4732. 4733. 4734. 4735. 4736. 4737. 4738. 4739. 4740. 4741. 4742. 4743. 4744. 4745. 4746. 4747. 4748. 4749. 4750. 4751. 4752. 4753. 4754. 4755. 4756. 4757. 4758. 4759. 4760. 4761. 4762. 4763. 4764. 4765. 4766. 4767. 4768. 4769. 4770. 4771. 4772. 4773. 4774. 4775. 4776. 4777. 4778. 4779. 4780. 4781. 4782. 4783. 4784. 4785. 4786. 4787. 4788. 4789. 4790. 4791. 4792. 4793. 4794. 4795. 4796. 4797. 4798. 4799. 4800. 4801. 4802. 4803. 4804. 4805. 4806. 4807. 4808. 4809. 4810. 4811. 4812. 4813. 4814. 4815. 4816. 4817. 4818. 4819. 4820. 4821. 4822. 4823. 4824. 4825. 4826. 4827. 4828. 4829. 4830. 4831. 4832. 4833. 4834. 4835. 4836. 4837. 4838. 4839. 4840. 4841. 4842. 4843. 4844. 4845. 4846. 4847. 4848. 4849. 4850. 4851. 4852. 4853. 4854. 4855. 4856. 4857. 4858. 4859. 4860. 4861. 4862. 4863. 4864. 4865. 4866. 4867. 4868. 4869. 4870. 4871. 4872. 4873. 4874. 4875. 4876. 4877. 4878. 4879. 4880. 4881. 4882. 4883. 4884. 4885. 4886. 4887. 4888. 4889. 4890. 4891. 4892. 4893. 4894. 4895. 4896. 4897. 4898. 4899. 4900. 4901. 4902. 4903. 4904. 4905. 4906. 4907. 4908. 4909. 4910. 4911. 4912. 4913. 4914. 4915. 4916. 4917. 4918. 4919. 4920. 4921. 4922. 4923. 4924. 4925. 4926. 4927. 4928. 4929. 4930. 4931. 4932. 4933. 4934. 4935. 4936. 4937. 4938. 4939. 4940. 4941. 4942. 4943. 4944. 4945. 4946. 4947. 4948. 4949. 4950. 4951. 4952. 4953. 4954. 4955. 4956. 4957. 4958. 4959. 4960. 4961. 4962. 4963. 4964. 4965. 4966. 4967. 4968. 4969. 4970. 4971. 4972. 4973. 4974. 4975. 4976. 4977. 4978. 4979. 4980. 4981. 4982. 4983. 4984. 4985. 4986. 4987. 4988. 4989. 4990. 4991. 4992. 4993. 4994. 4995. 4996. 4997. 4998. 4999. 5000. 5001. 5002. 5003. 5004. 5005. 5006. 5007. 5008. 5009. 5010. 5011. 5012. 5013. 5014. 5015. 5016. 5017. 5018. 5019. 5020. 5021. 5022. 5023. 5024. 5025. 5026. 5027. 5028. 5029. 5030. 5031. 5032. 5033. 5034. 5035. 5036. 5037. 5038. 5039. 5040. 5041. 5042. 5043. 5044. 5045. 5046. 5047. 5048. 5049. 5050. 5051. 5052. 5053. 5054. 5055. 5056. 5057. 5058. 5059. 5060. 5061. 5062. 5063. 5064. 5065. 5066. 5067. 5068. 5069. 5070. 5071. 5072. 5073. 5074. 5075. 5076. 5077. 5078. 5079. 5080. 5081. 5082. 5083. 5084. 5085. 5086. 5087. 5088. 5089. 5090. 5091.

[illegible]

મુસા-મહેવાણ સાહેબ, આપનું નામ શું છે?

મહે-મારું નામ સત્યચંદ્ર છે.

મુસા-આપ જોધપુરના નગરચેકને તો જોળખતા હોયો?

મહે-હા, ઘણી સારી રીતે. તેમને એક કુમુમ-સુંદરી નામની કન્યા પણ છે.

મુસા-એ કન્યા હશે તો ઘણી સારી, નહીં વારુ?

મહે-કન્યા રૂપમાં તો રત્ન સમાન છે, જેથી આરસની ઘડી કાઢેલી પુવળી. તેમ ગુણે પણ ઘણી સારી છે; પણ તે આંધળી છે.

મુસા-આંધળી છે?

મહે-હા, આંધળી છે. પણ તમે કેમ આમ ચમકી દેશો?

મુસા-ના, અમર્યા; પણ તમે એ વાત ખાતરી-પૂર્વક કહો છો, મહેવાણ સાહેબ?

મહે-એમ કેમ પૂછો છો? સત્યચંદ્ર કોઈ પણ દિવસે અસત્ય જોડ્યો નથી.

મુસા-તે આંધળી છે, તે વાત તે કન્યાને તમે જોઈને કહો છો કે કોઈનું કહેલું કહો છો?

મહે-મેં ઘણીવાર તે કન્યાને જોઈ છે. તેમ રાત્રની કુંવરી પાસે પણ તે ઘણીવાર આવે છે.

મુસા-તે સુઝચંદ્ર તો આ વાત ગ્રાજની ઘણા દિલગીર ઘડી ગયા. પછી તે મહેવાણને પોતાને ઘર આવવાને ઘણી આજીજી કરી કહ્યું, પણ મહેવાણએ જણાવ્યું કે, મારી રજા છ દિવસમાં પૂરી થાય છે, તેથી મારાથી રહેવાય તેમ નથી. એમ કહી મહેવાણ તો હાલ ન

કોયે તે વાગ દબાવ કરી, અને ગીતે દહાડે, બેપુર-
ના કુનિમ વગેરે તથા પ્રતિષ્ઠાને ભિન્ન મુગચંદ્ર કન્યાની
વધાયા કરવાને બેપુર ગયા.

કુનિમ સાથે રાગચંદ્ર બેપુર આવ્યો. તેણે કન્યા
બોલે. તે કહી પણ ખોટાપણ વગરની અને કાચની
પુરગી જેવી હતી. તેના રૂપમાં કદી મળા નહોતી.
જાણે કંઈ પણ ખાતરી વગરની હતી. પણ તેને કાઠ
આપ્યો કે, બિંદને સાટે વીંછી તે નહીં બતાવતા હોય.
પણ તે મહેવાલને મળ્યો, ને સપડી વાત વિચારી
મરી. પણ મહેવાલએ તે પાછું એમ જ કહ્યું કે, "કન્યા
આંધળી જ છે." નગરચંદ્ર તે વાત જાણીને ધન્ય હોવાય-
માન થઈ ગયા, ને તેણે મહેવાલપર બાબતની ફરિયાદ
માંડી તે પરથી, વાળમ્મ બોલે હામ કાઢ્યો કે, કન્યા
આંધળી છે તે જા મહેવાલ સાબિત નહીં કર્યો તે તેને
દેવાનું હાથે

આ વાત સાંભળીને મહેવાલના સગાંવહાલા તે દેવા
કરવા લાગ્યા. તેમજ મહેવાલને કહેવા લાગ્યા કે, તમે
જઈને કહેવી માફી માગો, ન જીવ બચાવો. પણ મહે
વાલએ તે એમ જ કહ્યું કે, "જે કન્યા આંધળી છે તેને
દેખતી કરવાને હું અસમ્ય જાણીશ નહીં" હોંકો કહેવા
લાગ્ય કે, મહેવાલ ગાંઠે થયો છે, નહીંતર આણુ જીવ
જોઈ નહીં પણ મહેવાલએ કોઈની પણ દરકાર રાખી
નહીં તે તેના નિર્દિનપણે પોતાનું કામ કરતો હતો.

ફરિયાદ સાંભળવાના કિવસ આવ્યો, ત્યારે નગર
કે. તથા તેના કુનિમ સાથે મુગચંદ્ર દરબારમાં ગયો.
વાળ પટે ન્યાય કરનાર હતો, તેથી નગરના હોંકો પણ

તે જો કન્યા બાંહેધી છે તે જ ફેજાવી ઇ. કન્યાને કાલુજી
પણ, જો સૌથી માયામાં શાકે કામ છે.

કુદરત અને ફેજાવણી (એક દરિયા મંદાળી)

એક વેળા કુદરત અને ફેજાવણી એક વાદીમાં દુન્યા
દુન્યા તેવામાં કુદરત બોલી "એ બંદન, આ વડનું વૃક્ષ
ફેલું બીધું ને ધગદગ ડાકે છે. તે ફેલું રાજધાન્યનું શહેર
છે એ મારે કામ છે પણ આ બાવણીયાના કાં ને.
ફેજા વાદા હુર ને નીચા ઉચા કનેલા છે. વિષ બંદન,
એમાં બધી તારી જ આ- છે ને તેને બદલે મારા પામે
દેખા છે. ને આ બા- સમાધી પણ નથી." ફેજાવણીએ
હસતે જ ખેંચી, "ના, બંદન, તેમ નથી મ ને. આની
પાછળ બનતી મંદનના લીધી છે, પણ ત મને જ ના પામી
આપ્યા તરી, તે પછી સાર ના કેમ કને? એમ તુર
ને તરી જ છે, મરી કેની."

દેવે તકનન વધી પડી. કુદરત ને કે, ફેજાવણીથી
હા પણ સાર થતું નથી, પણ કુદરતી જ તારે કામ છે.
ફેજાવણી કંઈ કે કુદરતી નેમ તુર સારે દેવ, પણ
ફેજાવાને વધ - સાર બનાવ છે તુર તરવા બન તુર
તારે બધા, અને એક બંધન મંદનના એવા મારી, અને
પોતપોતાની શાહા ના. , કુદરત બની બજામ થી એ ,
કાલ, તે વિષ સુનત મ-વ બાન્ય. અને એવું ક્યુ કે,
દરેકે એક એક છેલ પસદ કરના, ને પાતાના સનેવા મની
વિરુદ્ધ વર્ણકુલ છવાતેને કહરવા. કુદરતે એક નાં મોંઘેરીના
કાંને પસદ કર્યું, અને બોલી, "વાનાથી થાય તે કાંને,

હરીકે ધારે છે, એક મનુષ્યને લંઘનમાં ફરતાં એક તીર
કામરું જડે, તો તેપરથી તે અનુમાન કરશે કે, તે માણ-
સે જ બનાવેલું છે; ને ધારશે કે નજીકમાં મનુષ્યની
વસ્તી હોવી એકઠી. અમારી જતાં એક કુપટ્ટી તેના
એવામાં આવે, ને તેમાં અણુ બળેલું લાકડું તથા હુકા-
યદી રાખ બુઝ્યા, તે ખચીત તે એવું ધારે કે, મનુષ્યની
વસ્તી દૂર નહીં હોય: કારણ કે બીજી પ્રાણી તેવી કમ
જણ સંજ્ઞા બનાવી શકેલું નથી.

નિશાન વગર જ્યાં નાના નાના જીવ હોય છે તેને
અહીં નાના નાના જીવો જોઈ શકાય છે. આવા જીવો
જોઈ શકાય છે. આવા જીવો જોઈ શકાય છે.

મનુષ્યે જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે
જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે.
પરંતુ નિશાની વગરે અનુમાન કેવળ નાના નાના જીવો
જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે.
મનુષ્યે જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે.
મનુષ્યે જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે. મનુષ્યે જોઈ શકાય છે.

હુંથી હીષા પછી, નવું રહેણાણ મળેલાં છે. 'પૂરા' બોધી મધ એકું કરવા મંડી પડે છે. એ મધ તેઓને શું કામ લાગશે, તેનું તેઓને બાગ્યે જ જ્ઞાન છે. લંગડી પ્રાણીઓ પ્યાવાં ઉપયોગી હજારે કામો કરે છે, પણ તે તેઓને આ કામનાં છે, તેનું તેઓને જ્ઞાન નથી. આ કામ તેઓ વિચારશક્તિથી નહીં, પરંતુ પ્રેરણાબુદ્ધિથી કરે છે. મનુષ્યમાં તે ઘેડી છે, કેમકે તેને તેનો ખપ ઓછો પડે છે. બીજો ફેર એ છે કે, મનુષ્ય શિવાય બીજું પ્રાણી હથિયાર અને ધંત્ર બનાવી બાણત્વ નથી. તેથી જ તે આ શુદ્ધિમાં અર્થ રચશે ઉપરીપણું બોગવે છે; અને લુચ્ચાના છાત્ર કપડને, ઝડપીની ઝડપને, ને બગવાનના જોરને જિતી શકે છે. તે જ એક એવું પ્રાણી છે કે, જે અગ્નિનો ઉપયોગ સમજી શકે છે.

ચીમનસાહ-સાહેબ, મારા વાંચવામાં આવ્યું છે કે, લંગડામાં ત્યારે માણસો દેવતા મૂકીને ચાલ્યા બાક છે, ત્યારે ફેટલાક મોટા વાંદરાઓ તેની આસપાસ બેસે છે, પણ લાહણ મૂકી તેને સજાગતો બરી રાખવાની તેઓમાં અછૂલ હોવી નથી.

મહેન્દ્ર-એપરથી ખુદશું જાણાય છે કે તે દેવતા સજા ગાવી શકતા નથી. આ શોધથી માણસ પોતાનું ખાવાનું અનાજ રાંધી શકે છે, જેમ બીજું કંઈ પ્રાણી કરી શકતું નથી. કપડાં અને અગ્નિવટે, તે જ માત્ર ટાંકથી પોતાનું રક્ષણ કરી શકે છે. વળી તે જમીન ખેડે છે. અને કવિધ્યના લાભ માટે જનાવરો પાળે છે, ને ધધિરને ઓળખે છે.

શુવણરામ-પણ એમાંનું કંઈ પણ કરી શકે નહીં, તેવા લંગડી મનુષ્યો નથી ?

મહેન્-તેવા વણા દાખતા છે, પણ તેમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. મનુષ્ય એ મંડળમાં રહેવાને સર્જેલું પ્રાણી છે, અને તેમાં વસવાથી જ તેની જુદી ખીલે છે, ને તે વાણીનો ઉપયોગ કરી શકે છે. પગુઓમાં વસતાં એકાંતવાસી મનુષ્યો, કેવળ જંગલી રિયનિમાં આવી પડે છે. તે જ પ્રમાણે જો મધમાખી, ફીડી, કે ઉંદર પણ પોતાની જાતિમંડળના સદસ્યોમાં ન રહે તો તેનામાં તેના જાતિભાષિતા જેટલું હા પણ અને ચતુરાઈ આવવી અશક્ય છે. આ પરથી વખતે સમજાશે કે, કેટલાકે દાખલામાં ને કેટલાક સંયોગોમાં વિચારસાક્ષી અને પ્રજ્ઞાનુદિત વચ્ચેનો વફાવત કાઢવા મુશ્કેલ ન મર્યાદાના નહિવાસથી મનશક્તિ ખીલે ન, અને અકલે રહેનારા મનુષ્ય તદ્દાં આવી શકે તેવા વિચાર અને મત મેળાવી શકે છે.

નરોત્તમ-પણ મનુદત્તમાં વસતા કેટલાક મનુષ્યો નીચા સાચ નર નવતા પગુઓ કરતા સહેજસાજ જ ચડે છે. દાખલા તરીકે હાલના અફ્રિકાના હોટેન્ટોટ અને કાફર લોકોને ગુઓ, મારા બાપા કહેતા હતા કે, મધ્ય દિદુસ્વાનના જંગલોમાં પણ એવા જ લોકો વસે છે.

મહેન્-હા, તેઓની અને આપણી વચ્ચે ઘણો મોટો વફાવત છે, પણ મનુષ્યના સ્વાભાવિક લક્ષણોમાં ઘણી ખરી બાબતમાં તેમાં મળતા આવે છે. હોટેન્ટોટ પણ જમીન ખેડે છે, ઘર પાળે છે, મડળીમાં વસે છે; તેઓમાં પણ જખરાથી નખખાનું રક્ષણ કરવાને રાગ હોય છે; તેઓ ખરું ને ખોટું સમજે છે; વાણીથી એક ખીજને પોતાના વિચાર જણાવી શકે છે; સંકડો વરસની વાતો યાદ રાખે છે; તેમ લઘાલઘ પણ તેઓમાં છે. તેઓમાં નીતિ

પણ છે. વળી તેઓની પાસે દાધનાં બનાવેલાં દધિયારો
 ને જોભરો, કપડાં ને ઘરસામાન છે, તથા ચરીત્રની
 ચપલતા અને પ્રાણીઓની પ્રભુતિ સંબંધી મૂડી મૂડી
 દલીલ વિષેના જ્ઞાનમાં તેઓ આપણા કરતાં થોડાં છે.
 આપણા હોઠોમાંના ઉવરવી પક્ષિના ઘણા જણ કેળ-
 વાયલા માણસો કરતાં ને વિષયમાં ઉવરે છે, તેજ વિષ-
 યમાં તેઓ પણ ઉવરે છે.

કેશવ-પણ સાહેબ, એવું કહેવાય છે કે, હોટે-ટો-
 ટમાં કચર સંબંધી જ્ઞાન અને જીવિધાની સ્થિતિનું જ્ઞાન
 નથી; એ શું ખરું છે?

મહેન્-આ કહેવું કેટલે અંગે સાચું છે, તે હું કહી
 શકતો નથી પણ અફસોસ ! આપણામાં પણ કેટલાકોમાં
 એ સંબંધી બીજકુલ જ્ઞાન નથી, અને કેટલાકના તે
 વિચારો કેવળ વહેમથી ભરપૂર અને વિચિત્ર હોય છે.
 ઘણા વિદ્વાન મનુષ્યો પણ એ ભાવવમાં ભૂલ કરે છે. એ
 ભૂલ પૂર્ણ જમીરાઈથી વિચારશક્તિનો ઉપયોગ કર્યાથી કે
 આપણા શાસ્ત્રોના અવલોકનથી સુધારી શકાય છે.

નરોત્તમ-સાહેબ, તમે કહો છો કે, મનુષ્ય સુધરી
 શકે તેવું પ્રાણી છે, પણ ભૂગોળપરથી જણાય છે કે, ઘણી
 પ્રજા સુધર્યા વગર કેવળ જંગલીજ અવસ્થામાં પડી
 રહી છે, તે કેમ ?

મહેન્-મનુષ્ય તો સુધરી શકે તેવો જ છે, પણ
 સંભોજથી તે ઘણા ઠાણ સુધી જંગલી અવસ્થામાં રહે
 છે એવું બને છે ખરું. હેખનકળા વગર પ્રજામાં બાકો
 સુધારો પતો નથી; કારણ કે દલકથા ને મૂળતું જ્ઞાન
 ઘણો ઠાણ ભાગવી શકાતું નથી. જંગલી અને અભણ

મા૦—પિતાછ, પાતાના હરતાં મોટાને માટે તે એમ બોલે તો તું તેને મૂર્ખ ગણું; કેમકે બીજાં પ્રાણીઓ માણસના ઉપયોગને માટે છે, પણ માણસ કોઈના ઉપયોગને માટે નથી.

કે૦—તું જે બા બોલે છે તે ખરું છે કે? તું દમજાં જ રહે છે કે, માખી આપણને શા કામની છે તે તને ખબર નથી પરંતુ ત્યારે તારે જાણવું જરૂરનું છે કે, માખી આપણું લોહી ચુમે છે; અને ને પરચી આ નિઃશંકાય છે કે, આપણે તેના ઉપયોગમાં આવીએ છીએ.

મા૦—એમાં તો મને કશી સમજણ પડતી નથી.

કે૦—આ દુનિયામાં એવા બીજાં ઘણાં પ્રાણીઓ છે કે, જેને આપણે પીડાકારક ગણીએ છીએ, તે તેને કેવળ નિરુપયોગી ગણી તેના નાશ કરવાનાં પ્રયત્ન કરીએ છીએ. તેમજ દુનિયાના કેટલાક જાતમાં માણસની વસ્તી નથી, પણ ત્યાં પક્ષી, પક્ષીઓ ને જીવડ તો હોય છે જ, તો તે સર્વેનું માણસના ઉપયોગ માટે ઉપજ કયાં છે એમ કેમ કહેવાયે?

મા૦—ત્યારે તેન શા માટે ઉપજ ત્યાં હશે ?

કે૦—જેઓને સુખ બેગવવા માટે ઉપજ કયાં છે. આ તો નહીં છે કે, જીવડની સર્વેનું પ્યારી છે; જેન માણસ અને પાતાની જીવડની પ્યારી છે, તેમ જ માનવીનું અને કામગાંને પાલ છે. નવું જ કયા મૂર્ખી આરોગ્ય અને મનશક્તિમાં ખરાબાનું હોય ત્ય મૂર્ખી ને મુખીઓ છે. માણસની સુખ બેગવવાની શક્તિ બીજાં કરતાં ચઢતી છે, અને ભવિષ્યની નિયતિની જેવી આશા તેને રહે છે, તેવી બીજા પ્રાણીઓમાં નથી, તેથી જ માણસ ચડતો

હે, વધારે તેનામાં શું છે? પણ ઈશ્વર તો સવળાં પ્રાણીઓનું મુખ સરખી રીતે ધરે છે. તે નેટલો આપણા પર ઇચ્છુ છે, તેટલો જ આ માખીઓ પર પણ છે.

માન-ત્યારે તે મને તેટલી પીડાકારક હોય તો પણ તેને મારવી નહીં?

કે-મે ત્યારે તેવું કહ્યું છે? એઓ આપણને હાનિ પહોંચી છે તેવાં સવળાં પ્રાણીઓનો ચોક્કસ રીતે હાનિગ્રસ્ત કરવો, પણ તેઓ પીડાકારક છે એવું આપણે લઈ પડવું નહીં જોઈએ. તેઓ પીડા કરે તો તે પીડા ન થાય તેના ઉપાય કરવા, તેટલો જ આપણો તેના પર હક છે; પણ ફક્ત આપણી મોજની ખાતર કે સ્વચ્છંદીપણા ખાતર તેઓનો પ્રાણ લેવો, એ બહુ નકાર કહેવાય! મુશીબ માણસ કોઈ પણ પ્રાણીને પીડા કરવા કરતાં, થોડું દુઃખ પોતે વેડવાનું ખુશીથી કબૂલ કરે છે. એક નાનું સરખું બાળક કોઈ પણ જીવજંતુ કે પ્રાણીનો પ્રાણ લઈ શકે, પણ પૃથ્વી પરના સવળા રાજાઓ એકત્ર થાય, તો પણ તેઓ તેને સજીવન કરી શકતા નથી. મને એક પવિત્ર માણસની વાત યાદ છે, તે તું સાંભળ. ત્યારે તે જમવા બેસતો ત્યારે ઘણી માખીઓ તેને પીડા કરતી; કોઈ તેના બાણમાં પડતી, ને કોઈ આંખે, નાકે, મોઢાડે કે કાને વળગતી. તેથી તે માણસ ઘણો કટાણ્યો, ને એક માખીને હાથની ઝડપમાં પકડી લીધી. તેને કરી પણ પીડા ક્યાં વગર બારી ઉઘાડીને હસાડી મૂકીને તે એટલું જ બોલ્યો કે, મહુ અલ્પ પ્રાણી, હડી ના તારી એક પાંખને પણ પીડા કરવાનો મને હક નથી, કેમકે એક જ ઈશ્વરે તને ને મને હાનિગ્રસ્ત કર્યો છે, ને તારે ને મારે માટે દુનિયા વિશાળ છે."

માઠ-આવા દયાળુ માણસ પર મને ઘણું વહાલ આવે છે. પણ પિતાણ, જૂદાં જૂદાં પ્રાણીઓ એકે બીજાનો નાશ કરવાં નથી શું ?

કે-કરે છે. પણ પ્રાણીઓ દુર્લભાથી જ પાંચતું પેટ ભરે છે. દુનિયામાં લગ્નઈતો દુમેથાં જ ચાલ્યો કરે છે, તેમાં બજિયો નિર્બળને સલાવે છે; ને તે પોતે પણ પોતાના કરતાં વધારે બજિયાનો ભક્ષ ધઈ પડે છે. એવી રીતે લાંબા વખતથી ચાલ્યું આવે છે. નિર્દોષ પેટું પણ પોતાના એક ફેળિયામાં દુબરો દુવજંતુ ખાઈ ભય છે. આપણે શ્વાસ લઈએ છીએ તેમાં અને આપણા પીવાના પાણીમાં, નરી આંખે દેખાય નહીં એવાં દુબરો ઝીણાં દુવજં હોય છે; એ સર્વે કુદરતી રીતે યથા જ કરે છે.

મા-વાહ ! એ તો આશ્ચર્ય ! આશ્ચર્ય ! જો તેઓ દુવવા અને મુખી યવાને સર્વેલાં છે તો એટલાં જલ-દીથી કેમ નાશ પામે છે ?

કે-ઈશ્વરી લીલા એવી છે કે, તેઓ મરી ભય તે પહેલાં નવાં ઉત્પન્ન થાય છે, માટે તેઓ લાંબું આયુષ્ય ભોગવે તો બીજાંઓની સંખ્યા ક્યાંથી યાય ? એકને બીજાનો ખોરાક બનાવીને ઈશ્વરે એવો સંબંધ જોડ્યો છે કે, તેનાં કૃત્યની ખૂબી વર્ણવી શકાતી નથી. તું જો આ માખીઓનાં ટોળાં જુએ છે, તે ઉઠાણમાં ઇંડા કે કીડાંમાંથી ઉત્પન્ન થયાં જ કરે છે. તેઓને ઘણી જલદી પાંખ આવે છે ને તુરત ખોરાક શોધવા ઉડી ભય છે. એ સમયમાં એ માખીઓ ફરોજિયાની ભવને ખોરાક પૂરું પાડે છે. તેમ જ તે ચલિયાં, માછલાં, ને બીજાં નાનાં પક્ષીઓનો ખોરાક યાય છે. તે છતાં તેઓની સંખ્યા

રીધી ત્યારે તે જાણ્યો કહ્યું, “ભુતમગારને જોયી જ શિક્ષા થોમ્મ છે.” તેવા મુઠ્ઠો તે બોલે છે. તેટલામાં તો જ્યેક રાત્રી બિલાડાએ ઝાડીમાંથી કુદકો મારી બાજને લોટી-હુદાણ કરી મૂક્યો. પેલો જાણ્યો આ ચેરને માંધે સવા-ચેરનો વમામો લેનો. હવે તેટલામાં, જ્યેક વાપ ઝાડીમાંથી નિકળી આવ્યો. તેણે બિલાડાનો બક્ષ કર્યો. બીજી જ્યેક પણ પછી તે વાપને જ્યેક કાચિયે બહુકવટે મારી નાંખ્યો. ત્યારે તે જાણ્યો ધણે ખુશ થયો.

આમ જ જ્યેક બીજાના બક્ષ થવાનું જુદી જુદી બાવના પ્રાણીઓ સર્જેલાં છે. મ.ટે મનુષ્ય પ્રાણીએ સર્વ પ્રાણીપ-દ્યા રાખવી, ન વગર વિચારે કહેલું નહીં કે આ તે કેવળ નિરુપયોગી છે.

અક્ષત વગરનો ઊંઠો

અન્યકુટરમાં પેઝીકાવન મને એક કાઠિયા રહેતો હતો. તેને ઘેલ બર્ડ નામનો એક કુ.કુ. હતો. ઘેલબર્ડને તેના નામના એકો તો કુટર ના જાગમા નાખ્યે હતો કે, તે વનમાં ચર્ચે ત્યાં જુદી જુદી જાપડી પણ તેને વાવના આ રહી નહોતી, અને તે વનમાં બાગાનનું ગુણકાર તો નહોતો, પણ નવવળા, બાગાનમાં પણ નહોતો. પડતી હતી કાંઈક ના નુકેળા તો . નહું નહું હવે જાણવામાં નેન દાવ હતો નહીં, તે એક લીટી કાંઈક નામ હેલો જાણ્યો કે પા નીચે જા. હવે. જાવી તેના પિતાને ચિત્તા થઈ કે, આ કુ.કુ. બનશે નહીં તે જ બધી દોડાળ શી રીતે ન ચવી કુટરો.

એક દહાડે પેઝીકાવન શેન મિત પરમ નહોતો.

કરે. પેલો તો મુજબ, જમરાતો ને રાતો જિતો થયો. મહેતાજીએ તેને ધીરજ આપતાં કહ્યું, “પેલાભાઈ, તમે ધણા યક્ષ છે, શું કામ રટો છે. તમને ફાઈ મારશે નહીં, દો કે! તમે મારી સામું જુઓ, ને હું પૂછું તેના જવાબ દો. જમરાતા નહીં, ધીરે ધીરે જવાબ દેજો.”

મહેતાજી-તમારી ડમર ફેટલા વરસતી છે ?

પેલો-૧૩ વર્ષની સાહેબ.

મહે-ડમરે તો તમે મોટા છે. વારું તમને રમવાનું ગમે છે ?

પે-હા સાહેબ.

મહે-તમને લખોટે રમતાં આવડે છે ?

પે-હા સાહેબ.

મહે-અને હું ધારું છું કે, જમરા પલ દેરવાં આવડતાં હશે ? ને કનકવો ચગાવતાં ?

પે-હા સાહેબ.

મહે-હીક. જુઓ પેલાભાઈ, તમારા આ હાથ અને આંગળામાં કાંઈ પણ ખામી નથી. હવે મને કહો, તમને લખતાં આવડે છે વારું ?

પે-સાહેબ તે ચિખવા માંડ્યું, પણ અધવચ મૂકી રીધું છે.

મહે-કેમ વારું ?

પે-મારાથી જરાબર અક્ષર કઢાવા નથી.

મહે-પેલાભાઈ, જુઓ આ પેલા ઊઠરાઓ. કેવા સારા અક્ષર ઠાકે છે. શું તેઓનાં તમારા કરતાં સારાં આંગળા છે ?

પે-ના સાહેબ.

ક્યો. એવો તો મુલ્યો, જમરાતો ને રોતો બોલો
થયો. મહેતાલએ તેને પીરજ આપતાં કહ્યું, "પેલાભાઈ,
તમે ઘણા ઘણા છે, શું કામ રડો છો. તમને કેઈ મારશે
નહીં, હો કે! તમે મારી સાથું જુઓ, ને હું પૂછું તેનો
જવાબ દે. જમરાવા નહીં, પીર પીર જવાબ દેજો."

મહેતાલ-તમારી ઉમર કેટલા વરસની છે ?

રેતો-૧૩ વર્ષની સાહેબ.

મહે-ઉમરે તો તમે મોટા છો. વારું તમને રમ-
વાનું ગમે છે ?

રે-હા સાહેબ.

મહે-તમને લખોટે રમતાં આવડે છે ?

રે-હા સાહેબ.

મહે-અને હું ધારું છું કે, બમરાડ પછુ ફેરવતાં
આવડતા હશે ? ને કનકચો ચગાવતાં ?

રે-હા સાહેબ.

મહે-ઠીક. જુઓ પેલાભાઈ, તમારા આ હાથ અને
આંગળામાં કાંઈ પણ આમી નથી હવે મને કહે, તમને
લખતાં આવડે છે વારું ?

રે-સાહેબ તે ચિખવા માંડ્યું, પણ અધવચ મૂકી
ડ્યું છે.

મહે-કેમ વારું ?

રે-મારાથી બરાબર અક્ષર કઢાવા નથી.

મહે-પેલાભાઈ, જુઓ આ પેલા છેકરાઓ. કેવા
સારા અક્ષર કાઢે છે. શું તેઓનાં તમારા કરતાં સારાં
આંગળાં છે ?

રે-ના સાહેબ.

વારે ચોલાના માળાથી ઘણું દુર ચારો કરવા બંધ છે; અને કાંચના અમલો કાચડાએને બિલકીને કાઢી દેવા પાછા માળામાં આવે છે. એ દોડામાં જે વડો દોડ્ય છે તે માખરે રહે છે; જે સરેખમાં જોળખાઈ આવે છે. એ ઘરડા કાચડાની પાંખના છેડાના વાળ વારે વારે જ-મીન જોડવાથી ઘસાઈ જઈ સહેત ધડ ધમસા દોડ્ય છે. ઘાંઠ-તેઓ નિશ્ચય એક જ જાડ પર રહે છે!

ખાજન્દા. તે તેમને ઘણું વડાહું દોડ્ય છે. પણ ત્યારે તે જાણે કાંઈ નાંખવામાં આવે છે ત્યારે તેઓને ઘણું દુઃખ થાય છે. જાડ પરે છે, તો પણ તેઓ તેની આસ-પાસ ભમ્ય કરે છે, ને કાચડાજ દરી મૂકે છે. ત્યારે તે જલ તદ્દન પડી જાય છે ત્યારે જ તેને છેડી બીજે ઠાણે જાય છે. ને ત્યાં માળા બાંધે છે

ધાંઠ-નરીજ ખીચાના પખીડા! હું પણ છું કે આ-પણ. ગામને નાસ ઘવાયાં જેટલું દુઃખ આપણને લાગે છે, તેટલું જ તેઓને પણ થવું હશે?

ખાંઠ-એક જગદી જનાવરે ની મડગી માણસની મડગીને મળીખરી મળતી આવે છે, અને કાચડાનું દોડુ જગદી અવસ્થાના માણસોની મડગીને બહુ મળતું છે. એક બીજાની સહાયતા અને રક્ષણ માટે તેઓ એકસાથે રહે છે. પણ તેઓમાં આખા વર્ગને માટે જન કરવાથી કોઈકનું જાન નહીં હોવાથી કાચડો પાતાની જાનને તેમ વચ્ચે પાડે છે. આથીયો તો કોઈકની મંડગીના દોડુ રહે છે. તેના જાન-સ્થાન માટે તેઓ આખા વર્ગને મોડી લેવાનું કામો

આટી વાતપર હિતરી પડ્યા. માળી માટે બીજી વેળાએ વાત કરીયું. દાહ તો હું તને લંગઢી પ્રાણીઓની સઘળી મંડળીને લાગુ પડતી એક વાત જણાવવાની મારી ઇચ્છા છે, તે ઠહું છું; તે વારે સારી રીતે યાદ રાખવી; અને હું આશા રાખું છું કે, સઘળા માણસોને પણ તે લાગુ પાડવામાં આવે તો સારું.

માન-તે શું?

બાન-સઘળી મંડળી, સઘળી ન્યાતો, ને સઘળી જાતોનો હેતુ એવો નથી કે, માત્ર યોદ્ધાકને જ લાભ આપવો, પણ તેઓનો હેતુ આખા વર્ગના કલ્યાણનો છે ને તેમ દેવો પણ જોઈએ.

[માળી વિષા જાણનારની ચોપ અને અવદોષપરથી જાણે છે કે, મધમાખીમાં મધસત્તા રાખ્ય છે તેથી મુદ્દા છે તેમ જ કૃપ થતી છે, અને તે જે રૂઢાપણથી મારે છે, તેમા જાળ-જાળી અર્થક્રિ સ્થિતિ દર્શાવે છે મધમાખ (નર) આજમુ રહે છે તેમા જ કેટલાક વાદરતી જાતમા પણ દોષ છે એવા પ્રેરણાગુહિનો ઉપયોગ કરી રાખતા નથી કેટલાક દાણોનાં અપૂર્વ પ્રેરણાગુહિ દોષ છે. કાંઠિઓમાં પણ સામ્યજ્વલમા જોવામા આવે છે તેથી આ સરકારના દોષમા પ્રમાણુ વામ કહે છે ને મગુના ઉપર નદા કહે છે તારે જુવનાં જુવ વડી પડે છે, અને કોલેડ પતા મગુના પતનાને કી લઈ પડે છે. જાણે મરણુ મારે છે તો તેઓને ગુલામ પણ બનાવે છે. પણ આ ધીઆપર તેમા રવાની નગરથી ગુજ છે પણ મધમાખીએ જેમ મધમાખ (નર) ન દાણ કાઢે ન પીતા ને છે, તેમ તેથી મળી નથી ત્યા જવાને વિચાર કરવા જણાય છે કે, કાંઠિઓમાં મધમાખ મરવા વધારે થયા મહારતી હુદ સ્થેથી છે.]

શીવવા વિષે

(મા અને દિકરી વચ્ચે સંવાદ)

સરસ્વતી નામની એક સેધરી પોતાની મા માસે એથી ઘોળી શીવતી હતી, તેમાં કંટાળો ખાધ તે બેઠી, “મા, મને શીવતાં પડે! વખત ગયો, હવે તો આ શીવવાનું મૂઠી હઈ પુ.”

મા-કેમ એમ કરે છે? તું તો કહેતી હતી કે, આજે ઘોળી પૂરી કરીય, ને એ તો હજી પછી અપુરી છે.

સર-હા, એ અપુરી છે; પણ મા, હવે તો હું એક જ કામ કરવાથી કંટાળી પુ, તેથી લખવા બેસીયા.

મા-હું વારી મતલબ સમજું પુ, કે મારા કહેવાથી વારે હલકું જ કરવું.

સર-ના ના મા, પણ હવે મને શીવતાં તો સારું આવડે છે, તેથી ઘીલત વિષયો પર ધ્યાન આપવા હું પુ. મારી બેનપણી કાશીને તો એથી અડધું પણ શીવતાં આવડતું નથી; છતાં તેણે ગાતાં, ચિત્ર કાઢતાં વગેરે પછી બાળતો ચિખવા માંડી છે.

મા-બેન, વારી હજી જ સડસડાટ ચાલે છે, પણ શીવવું કેમ, તેનું વને જરાયે જ્ઞાન નથી, તં છતાં તું એમ કહે છે કે વને સારું શીવતાં આવડે છે. પરંતુ જો વને સારું શીવતાં આવડતું હોય તો એક ઘોળી શીવતાં આટલી બધી વાર લાગે કેમ? વારે સારી રીતે જાણવું જોઈએ કે, શું ચિખવું જરૂરનું છે, તે ઓઠરી કરતાં તેની મા સારી રીતે સમજે છે.

સર-એ તો ખરું મા, પણ મારે વાંચવું લખવું

મા-તારે લાજુનું ખાસ જન્મરતું છે કે, કેળવણીના પદ્ધતિ પ્રકાર છે. વાંચતું અને લખતું એ કેળવણીનાં મુખ્ય અંગ છે. એટલે તે માટે તને વધારે કહેવાની જરૂર નથી; પણ શીવનું, ધરધણી લાજુવો, સારી રસોઈ કરવાં ખાવડી, બાજીકોને કેળવવા. સમાવદાલામા ને સ.રા માણસમાં ઠેમ વર્તવું, એ પણ કેળવણી છે, ને તે નૃસીજ કેળવણી છે. તને રમુજી ચોપડી વાચવી ગમે છે, પણ જે ઉપયોગી ને જ્ઞાન આપનારી ચોપડી છે, તે દર્શ્યાં રમુજી હોવી નથી, પરંતુ તે ધનંધામા ને ઈશ્વરને જાણવામા થઈ જાય છે. તેથી તે જરૂર વાચવી જોઈએ. તેવા પ્રયોગ વાચવાથી આપણા કુટુંબપ્રત્યેના તથા જાતિના પ્રત્યેના ધર્મ જાળવમા આવે છે. સારી ને હોગિયા-છોકરીએ હેરા દેશાનન્ની વને જાણવી જોઈએ, કેમકે તે નહીં જાણવાથી કે-વળને કાસમાજમા હાની થાય છે. રસાયણ-વિજ્ઞાન જ્ઞાન ને ધણુ જરૂરનું છે. કેમકે એક કરવામા ને વિધાને કેટલી-કેટલી નબળાસ થાય છે. ફક્ત મા, બહેણા ગણેલ છે કે ન બેઠેલા હોય એ ત્યાં વાતચીત કરવા કરતા કેટલાક વિષયે નુ જાન સર્વ આને અવગવ હોય જોઈએ અને તે કેળવણીને મુખ્ય નહીં ને. અગાધને જાન છે. જાણી કાંએ નવનગર વાળા કુચલીમા ને લોકોની નિદા કરવા મા-તે ધણી-જાણી આત્મા પણ તેમા નામેલ થાય છે. એ જોઈએ એ પૂન આન સારી કેળવણી લીધી હોય છે. તેએ ન તરવરના વાળા થઈને ઉપયોગી ને જાનના થઈ પડે છે.

સં-૦-નન જેમ વારા ન પુનકો વાવવા નમે છે. નનજા જુ-૦ આન જોઈને પણ વાચવી નમે છે. પાન

તેમ જલ્દીથી તમારે કામની શરૂઆત કરવી પડશે. દરે
છીએ કામ આવે છે ?

નરોત્તમ-હું પરીવારે: થઈશ, સારુંજ.

મહેન્દ્ર-એ મંપા પ્રદો: કપયોગી છે. તે જનાજ પાકે
તે દુષ્ણુને એકએજ. મરજ, કે તે વગર કેટલીક જવના
જનાજ ખવાવ નથી પણ કાઈ, તું પરી ગ્યાયો લાવીશ ?

નરોત્તમ-આપણે એક જનાવી લઈશું

મહેન્દ્ર-એ ખર, પણ તે મારે એક પરી જનાવ

નારો સંધે

લેવો પડશે

પરીના પડ્ય

રો તે સામ

લઈશું. હ

દુષ્ણુનાં નામ

મુ રહે ?

મહેન્દ્ર-હું

મુજાન થઈ

મહેન્દ્ર-મ

શક, તું તે

પણ વિચોન થઈ મુજાન ને

મરજો: જાન રિંત રા મારે, ના પાન ખાવવા રહે,

વારો: જનાજવી રહે, તે લાડને લાગજાગલ સમાન

વચાન ન્હો પડશે રા જા.ય મન ન મરજલ કાઉ:

કાવવાનું કેમ તને એકવને તે મારે ના.પત, મરિનના,

જાને તેના થ જાડા રાગા વાની મરેનના પડ્યો: ન એ

વજ નાન ન મરિન સાધે કવ મર: એ

મહેઠાણે-એ ધંપો કુઈ જોઈ અમન્યતાવાળો નથી. મારા સંસ્થાનમાં જેઓને નાનાં ઊકરાં હશે, તેમને તારી પટેલી જરૂર પડશે. જો કે અમે મહેનત મજુરી કરી સાદાઈમાં રહીશું ખરા, તોપણ અમણુ રહેવાના નથી. દરેક જણને લખવાં વાંચવાં, ને દિસાબ મણુવાં આવડવું જ જોઈશે. પણ તેને માટે સારી વ્યવસ્થા થાય ત્યાં સુધી તારે સંસ્થાનનો દિસાબ રાખવો. પણ આ કોણ છાવી કાઢીને ઉલ્લો ધર્યો ?

માનાજી-સાહેબ, તું ચિપાઈગીરી કરીશ, મને સાથે લેશો કે નહીં ?

મહેઠાણે-અમે તો સુઘાદસંપ ચાહીએ છીએ, અને અમારે લડવાની જરૂર નથી. મુરોપની બીજી પ્રજા અમારે આવાં નગરો વસાવે છે, ત્યારે ત્યાંના અમુલ રહેવાગ્રીઓને મારે છે ને લૂટે છે, તેમ અમે કરવા પાસતા નથી. આટલું છતાં મારા નવા નગરના લોકોને લડાઈની રીત શિખવવાની મારી મરજી છે; ને તે એટલાજ માટે કે, મારા નગરના રાંઠ લોકોને રંતડવાને કોઈ અંશજ આવે તો તેનાથી પોતાનો બચાવ કરે ને નવા નગરના સરક્ષણ માટે લશ્કરી માણસ તૈયાર ન કરવાં પડે.

પાનાઈ-સાહેબ, તું તો એક સફરૂદસ્થ વરીકે નમારી સાથે આવવા ઇચ્છું છું.

મહેઠાણે-સફરૂદસ્થ ? અલ્યા તું શા કામનો ?

પાનાઈ-શા કામનો ? અરે સાહેબ, તમને કોઈ મોજમજા મારનાર પણુ જોઈશે કે નહીં ?

મહેઠાણે-ત્યારે તું શું એમ સમજે છે કે, તારી મોજમજાનો ખરચ અમારે બોગવવો ?

આમ હુઃખ યાય છે." પછી તે હાથીએ રોતાની લાંબી
ચુંદને વાંટી વાળી સપાટાબંધ એક નાળિયેર ઉંચકી લીધું,
તે એકદમ રોતાના ઉપર બેઠેલા માવતના માથામાં એવા
તો ભેરથી અડાણું કે, નાળિયેર અને માવતની જોપરી
સાથે જ ભાંગી ગયાં. માવત તો તુરત જ ત્યાં મરણ પામ્યો.

નાનાં બાળકો, ત્યારે તમે કાંઈ પણ રમત ગમત કરો,
કેાઈને હુઃખ આપવાનો વિચાર કરો, ત્યારે યાદ રાખજો
કે અપકારનો બદલો અપકારથી જ મળે છે; અને તેવી
વેળાએ આ હાથીનો હાખલો ધ્યાનમાં રાખજો. માણસનો
ધર્મ છે કે, સૌનું બહુ કરવું, અને કેાઈને પણ હુઃખ ન
કેવું, એનાં કૃપા સારાં જ મળે છે.

